

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-79.1-20>

УДК 378.091.12:005.9635:811.161.2(045)

Федчук Л.І.

Національний авіаційний університет

ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМОВАННЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Анотація. Стаття присвячена одному з ефективних шляхів формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів – процесу педагогізації навчальної діяльності студентів на заняттях з сучасної української літературної мови. Розкрито особливості професійно спрямованої мовної підготовки майбутніх учителів-філологів. Зокрема, окреслено потенційний зміст лекційних та практичних занять з сучасної української літературної мови й описано технологію їх проведення. Обґрунтовано необхідність доповнення суто лінгвістичного змісту навчання лінгводидактичним, культуромовленнєвим, правописним та комунікативним компонентами. Розкривається суть кожного з них та описуються способи їх реалізації. Зроблено акцент на тому, що реалізацію всіх компонентів змісту мовної освіти треба планувати не розрізненими, а органічно поєднаними частинами однієї будови, фундаментом якої є власне лінгвістичний компонент мовної підготовки, тобто теоретичні відомості про виучувану одиницю мови.

Ключові слова: професійна підготовка учителя-філолога, професійно орієнтоване навчання, педагогізація процесу навчання, форми й методи роботи, сучасна українська літературна мова.

Fedchuk Liliia

National Aviation University

PROFESSIONAL DIRECTION OF LANGUAGE TRAINING FOR FUTURE PHILOLOGISTS TEACHERS

Summary. The article is devoted to one of the effective ways of forming the professional competence of future teachers-philologists – the process of pedagogization of students' educational activity in the lessons of modern Ukrainian literary language. The peculiarities of professionally directed language training of future philology teachers are revealed. In particular, the potential content of lectures and practical classes on contemporary Ukrainian literary language is outlined. The necessity of supplementing the purely linguistic content of teaching with such professionally oriented components as linguistic, cultural, spelling and communication is substantiated. The essence of each of them is revealed: the linguo-didactic component of the content of language training is focused on the methodological interpretation of scientific provisions about a particular language unit, cultural-speaking - on improving the language culture of future specialists, and spelling and communication – on the development of persistent spelling and communication. Methods of implementation of each of the future vocationally oriented components of language education have been proposed and described. For example, it is advisable to implement the linguistic-educational component by applying such types of work as: 1) providing students with methodological recommendations on mastering the difficult moments of language theory by students and preventing typical mistakes in the analytical and synthetic work of students; 2) implementation of all kinds of linguistic analysis of university and simultaneously school programs; 3) comparing the theoretical part of the school textbook with the textbook for students; 4) analysis of school didactic material; 5) performing individual exercises in school textbooks; 6) search or self-compilation of original interesting and useful tasks. Emphasis is placed on the fact that the implementation of all components of the content of language education should be planned not in separate but organically connected parts of the same structure, the basis of which is actually the linguistic component of language training, that is, theoretical information about the unit of language studied. It is proved that optimization of professionally directed language training of future teachers-philologists will give an opportunity to radically raise the level of their knowledge, skills and skills, will facilitate the training of qualified specialists.

Keywords: professional training of philological teacher, vocationally oriented teaching, pedagogization of the learning process, forms and methods of work, modern Ukrainian literary language.

Постановка проблеми. Суттєві зміни в економіці, соціальному житті та освіті, викликані процесом державотворення в нашій країні, вимагають від закладів вищої освіти «забезпечення фундаментальної підготовки фахівців» [1, с. 3], що, в свою чергу, зумовлює перегляд змісту, форм і методів професійної підготовки спеціалістів, у тому числі й учителів. «Насамперед потребує вдосконалення їх професійно-педагогічна підготовка, зокрема, її конкретизація й наближення до майбутньої професійної діяльності» [2, с. 80].

Одним зі шляхів розв'язання зазначеної проблеми є професійне спрямування навчання з усіх дисциплін навчального плану, адже, як справедливо стверджують О. Набока та С. Чайченко, узагаль-

нюючи наукові праці В. Сластьоніна, «неможливо професійно зорієнтувати і повноцінно підготувати студентів до роботи в школі лише на заняттях з педагогіки, психології, методики й у процесі педагогічної практики, якщо всі інші предмети навчального плану дають тільки спеціальні та загальноосвітні знання без урахування специфіки професійно-педагогічної діяльності [3, с. 11]. Процес проникнення цілей розвитку людини та інших педагогічних ідей в різні науки, види діяльності й процеси називається педагогізацією [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему педагогізації навчання процесу активно досліджували Ю. Бабанський, І. Вологітьська, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Л. Максимов, О. Набока,

О. Пехота, О. Савченко, В. Сластьонін, Л. Хомич, С. Чайченко та інші вчені. Проте питання про особливості професійно спрямованої мовної підготовки майбутніх учителів-філологів досі ще не знайшли достатнього висвітлення у наукових дослідженнях.

Мета статті – окреслити потенційний зміст і способи організації професійно орієнтованої підготовки майбутніх учителів-філологів на заняттях з сучасної української літературної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація поставленої мети передбачає перебудову змісту та технології проведення як лекційних, так і практичних занять з цієї навчальної дисципліни.

На лекціях необхідно: 1) об'єднувати в систему логічно пов'язані мовні факти й подавати їх укрупненими, завершеними блоками; 2) чітко виділяти з необхідного теоретичного матеріалу той, який подається вперше; 3) активно залучати студентів до висвітлення знайомого їм матеріалу; 4) сконцентрувати значну частину навчального матеріалу в таблицях-узагальненнях і опорних схемах до теми кожного блоку.

Такий підхід до організації лекційних занять дасть можливість швидше подати необхідний теоретичний мінімум про ту чи іншу мовну одиницю та вивільнить час для розширення змісту, доповнення його певними компонентами практичного спрямування, зокрема культуромовленнєвим і лінгводидактичним.

Культуромовленнєвий компонент змісту передбачає формулювання на основі поданого теоретичного матеріалу літературних норм вживання тієї чи іншої мовної одиниці та ознайомлення з типовими випадками їх порушення. Систематична робота в цьому напрямі виробить у студента звичку свідомого самоконтролю за власними висловлюваннями, а отже сприятиме удосконаленню культури мовлення.

Суть лінгводидактичного компонента змісту полягає в методичній інтерпретації наукових положень про ту чи іншу одиницю мови. А це означає, що кожна лекція з сучасної української мови повинна закінчуватися методичним коментарем, який містить інформацію про обсяг знань і перелік умінь учнів з виучуваної теми; мотиви відбору найефективніших форм і методів опрацювання теми з урахуванням лінгвістичної природи виучуваної мовної одиниці; конкретні методичні рекомендації щодо засвоєння учнями важких моментів теорії і запобігання типовим помилкам у аналітико-синтетичній роботі школярів. Важливо також, щоб до списку рекомендованої з певної теми літератури лектор вводив і відповідні параграфи шкільних підручників, і найважливіші методичні посібники для вчителів (звичайно, у розумних межах). Систематичне впровадження таких форм роботи дає позитивні результати: з одного боку, студенти вчать мислити методично, а з іншого – переконуються в необхідності вивчення наукової теорії, більше того – засвоюють її усвідомлено.

На практичних заняттях з сучасної літературної мови, окрім традиційного закріплення та поглиблення теоретичного матеріалу, необхідно щоразу виконувати цілий комплекс різноманітних професійно орієнтованих вправ. Особлива роль

тут відводиться лінгвістичному розбору, який є ефективною формою спостереження за мовними фактами, знаряддям їх пізнання, засобом закріплення лекційного матеріалу та, водночас, контролю за рівнем засвоєння необхідного теоретичного мінімуму. Ці ж функції виконує лінгвістичний розбір і в школі, різницю становить лише його обсяг і порівняно невелика кількість достатньо стандартних об'єктів аналізу в шкільній практиці. Тому з метою максимального наближення викладання української мови до потреб школи треба домогтися засвоєння студентами, як таблиці множення, послідовностей усіх видів лінгвістичного аналізу та того теоретичного матеріалу, який застосовується під час їх здійснення.

На безпосередню підготовку студентів до виконання майбутніх професійних обов'язків спрямовані також завдання на зіставлення теоретичної частини шкільного підручника з навчальним посібником для студентів, аналіз шкільного дидактичного матеріалу, виконання окремих вправ зі шкільних підручників, пошуки чи самостійне складання оригінальних цікавих і корисних завдань.

Виконання зазначених форм роботи дозволяє, не знижуючи вимог до власне теоретичної підготовки студентів, активно формувати необхідні майбутнім учителям навички та професійні уміння й разом з тим урізноманітнює роботу, робить її більш цілеспрямованою та жвавою.

Однак практична спрямованість у викладанні української мови на практичних заняттях не повинна обмежуватися лише формуванням вузькопрофесійних умінь. Важливими моментами у підготовці кваліфікованих спеціалістів будь-якої професії є удосконалення культури мовлення та вироблення стійких правописних і комунікативних навичок.

Реалізація кожного з цих практично орієнтованих компонентів змісту мовної підготовки досягається виконанням певних видів завдань. Так, основними засобами удосконалення у студентів культуромовленнєвих умінь (тобто вмінь правильно вживати ту чи іншу мовну одиницю) є завдання типу: відредагуйте словосполучення чи речення; знайдіть серед запропонованих висловлювань ті, які не відповідають літературним нормам, з'ясуйте характер помилки; розкрийте дужки, поставте вміщене в них слово в потрібній формі; складіть із запропонованих слів словосполучення (речення) і под.

З метою усвідомленого засвоєння майбутніми вчителями орфографічних і пунктуаційних правил та вироблення в них стійких правописних навичок у структуру практичного заняття обов'язково треба вводити з'ясування лінгвістичної природи того правила, в основі якого лежить виучуваний теоретичний матеріал, а також вправлення у застосуванні цього та інших правописних правил.

Комунікативна підготовка майбутнього вчителя передбачає удосконалення умінь сприймати, відтворювати та створювати власні тексти різних типів і стилів, висловлюватись точно, чітко, доречно й переконливо. На вироблення комунікативних умінь спрямовані завдання типу: скласти науковий текст-розповідь про певну мовну одиницю чи мовне явище; у формі тексту-міркування довести певну думку; здійснити аналіз

одиниці мови у формі тексту-опису; скласти лінгвістичну казку про засвоєний теоретичний матеріал; написати твір-мініатюру з використанням виучуваних одиниць; перевірити, проаналізувати чи відредагувати учнівські твори й т.ін. Велике значення у формуванні комунікативних умінь мають мовні взірці, тобто тексти, які характеризуються смисловою та формальною довершеністю. Такі тексти-взірці використовуються як матеріал для комплексної роботи.

Опрацьовуючи заздалегідь план-конспект практичного заняття, важливо реалізацію всіх практично орієнтованих компонентів змісту мовної освіти (лінгводидактичного, культурно-мов-

ленневого, правописного та комунікативного) спланувати не розрізненими, а органічно поєднаними частинами однієї будови, фундаментом якої є власне лінгвістичний компонент мовної підготовки, тобто теоретичні відомості про виучувану одиницю мови.

Висновки. Оптимізація професійно спрямованої мовної підготовки майбутніх учителів-філологів дасть можливість докорінно підняти рівень їхніх знань, умінь і навичок, сприятиме підготовці кваліфікованих спеціалістів, здатних належним чином користуватися рідною мовою в найрізноманітніших життєвих ситуаціях і передати свої знання учням.

Список літератури:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
2. Садова І. Проблеми удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя у педагогічній теорії. *Молодь і ринок*. 2012. № 1(84). С. 80–84.
3. Набока О., Чайченко С. Професійно-орієнтоване навчання як інноваційна технологія підготовки майбутніх педагогів. *Рідна школа*. 2014. № 3. С. 11–14.
4. Словарь социального педагога. URL: <http://www.вокабула.рф/словари/словарь-социальногопедагога/педагогизация>

References:

1. (1994) *Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» («Ukraina XXI stolittia»)* [State National Program «Education» («Ukraine XXI Century»)]. Kyiv: Raiduha, 61 p. (in Ukrainian)
2. Sadova, I. (2012). Problemy udoskonalennia profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia u pedahohichnii teorii [Problems of improving the future teacher's professional training in pedagogical theory]. *Youth and the market*, no. 1(84), pp. 80–84. (in Ukrainian)
3. Naboka, O., & Chaichenko, S. (2014). Profesiino-oriientovane navchannia yak innovatsiina tekhnolohiia pidhotovky maibutnikh pedahohiv [Vocational-oriented learning as an innovative technology for training future educators]. *Native school*, no. 3, pp. 11–14. (in Ukrainian)
4. Slovar sotsialnogo pedagoga [Dictionary of social educator]. URL: <http://www.вокабула.рф/словари/словарь-социальногопедагога/педагогизация> (in Russian)